

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036720; fakss: 6721082;
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

23.12.2022. Nr. 1-17/3803

Uz 30.09.2022. Nr.6-8/166

Uz 21.12.2022. Nr. 1-5/322

Tiesībsargam

Par rekomendāciju ieviešanu

Tieslietu ministrijā (turpmāk – ministrija) 2022.gada 21.decembrī saņemta tiesībsarga vēstule ar lūgumu precizēt, vai ministrijas 2022.gada 16.decembra vēstulei noteikts ierobežotas pieejamības statuss.

Ministrija, izvērtējot saņemto informāciju, informē, ka anulē 2022.gada 16.decembra vēstuli Nr. 1-8.1/189-IP, jo sniegtajai informācijai nav ierobežotas pieejamības statuss.

Ministrijā 2022.gada 29.septembrī saņemta tiesībsarga vēstule, kurai pievienots atzinums Nr.2022-08-27N “Par bērna aizgādības un saskarsmes tiesības aizsardzības mehānisma efektivitāti”. Vēstulē lūgts informēt par ministrijas paveikto un plānoto tiesībsarga rekomendāciju ieviešanai.

Ministrija ir iepazinusies ar tiesībsarga atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2022-08-27N, kurā tiesībsargs aicina ministriju:

1) izvērtēt nepieciešamību pilnveidot normatīvo regulējumu, paredzot gadījumus un kārtību, kādā ir atceļams tiesas nolēmums lietās, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības;

2) rast risinājumu sadarbības ar Apvienotās Karalistes kompetento iestādi uzlabošanai, lai turpmāk novērstu situācijas, kad otrs vecāks netiek informēts par bērna situāciju Apvienotajā Karalistē;

3) rast iespēju informatīvā materiāla sagatavošanai vecākiem sadarbībai ar Apvienotās Karalistes atbildīgajām bērna tiesību nodrošināšanas iestādēm;

4) publiskot mājaslapā informāciju par Uzturlīdzekļu garantiju fonda kompetenci uzturlīdzekļu jautājumos attiecībā uz lietu izskatīšanu ārvalsts kompetentajā tiesā.

Attiecībā uz minētajām rekomendācijām sniedzam šādu informāciju.

Atbildot uz pirmo rekomendāciju apsvērt, vai Civilprocesa likumā (turpmāk – CPL) nebūtu nosakāma kārtība, kādā iepriekš pieņemts nolēmums lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, ir atceļams. Tāpat būtu apsverams, vai gadījumos, ja mainījušies apstākļi pēc iepriekš pieņemta sprieduma, pieteikums būtu izskatāms tādā pat kārtībā, kā gadījumā, ja nolēmuma izpilde nav iespējama – pieteikumu izskatot iepriekš uzsāktās civillietas ietvaros. Tiesībsargs ir aicinājis ministriju izvērtēt nepieciešamību pilnveidot

normatīvo regulējumu, paredzot gadījumus un kārtību, kādā ir atceļams tiesas nolēmums lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām.

Attiecībā uz lietām, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, CPL 244.¹³ pantā noteiktas tiesības iesniegt tiesā prasījumus, kas izriet no neiespējamības izpildīt nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanu. Tādējādi likumdevējs ir paredzējis iespēju paātrinātā kārtībā pārskatīt iepriekšējo nolēmumu, ja pastāv apstākļi, kuru dēļ nolēmuma izpilde ir apgrūtināta vai neiespējama. Minētajā tiesību normā paredzēts, ka tiesas nolēmuma pārskatīšana attiecināma uz tajā noteikto saskarsmes tiesību izmantošanas laiku un vietu (CPL 244.¹³ panta pirmā daļa). Arī tiesību doktrīnā pausts viedoklis, ka 244.¹³ panta kārtībā var pārskatīt tikai saskarsmes tiesību izmantošanas laiku un vietu, bet ne saskarsmes tiesību apjomu, uzliktos pienākumus, ierobežojumus utt. (*Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29. - 60.¹ nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna un A. Laviņa zinātniskajā redakcijā. – Rīga; Tiesu namu aģentūra, 2021, 93.lpp.*).

Likumdevējs ir paredzējis arī citas tiesas nolēmuma, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, sekas, ja lietā mainījušies apstākļi. Proti, gadījumā, ja pēc tam, kad likumīgā spēkā stājies spriedums lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, mainās apstākļi, tad katra puse ir tiesīga iesniegt jaunu prasību tiesā vispārējā kārtībā (CPL 244.¹⁴ pants). Doktrīnā, atsaucoties uz nepublicētu Senāta 2019.gada jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-[-..]/2019 8.1.punktu, secināts, ka, apstākļi, kādi būtu jāņem vērā, izvērtējot jaunas prasības pieļaujamību pēc šajā normā minētā kritērija, ir atstāti tiesas ziņā. Tas nozīmē, ka tiesa motivējot par šādiem apstākļiem var atzīt, piemēram, arī pārmaiņas bērna attiecībās un attieksmē pret katru no vecākiem [..] (*Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29. - 60.¹ nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna un A. Laviņa zinātniskajā redakcijā. – Rīga; Tiesu namu aģentūra, 2021, 94.lpp.*). Tādējādi tiesa kā viens no bērna tiesību subjektiem, vērtējot jaunas prasības pieļaujamību (jaunu apstākļu esību), vienlaikus vērtē, vai tiek ievērotas bērna tiesības un labākās intereses (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5. un 6. pants).

Ministrijas ieskatā CPL ietvertā jēdziena "mainījušies apstākļi" tvērums nošķirams no jēdziena "jaunatkārtoti apstākļi". Jēdziena "jaunatkārtoti apstākļi" tvērums noteikts CPL 479.pantā. Proti, par jaunatkārtotiem apstākļiem atzīst būtiskus lietas apstākļus, kas pastāvēja lietas izskatīšanas laikā, bet nebija un nevarēja būt zināmi pieteikuma iesniedzējam (CPL 479.panta 1.punkts). Līdz ar to CPL 244.¹⁴ pantā ietvertais jēdziens nav salāgojams ar CPL 479.pantā ietverto, jo CPL 244.¹⁴ pantā norādīts uz tādiem apstākļiem, kas lietas izskatīšanas laikā nevis pieteikuma iesniedzējam nebija un nevarēja būt zināmi, bet uz tādiem apstākļiem, kas lietas izskatīšanas laikā nemaz nepastāvēja.

No CPL noteiktās un gadu gaitā stabili nostiprinātās tiesību normu sistēmas konstatējams, ka tiesas spriedumu atceļ tikai īpašos gadījumos. Piemēram, ja tiesa konstatē jaunatkārtotus apstākļus, tā atceļ apstrīdēto spriedumu vai lēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un nodod lietu jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai vai zemākas instances tiesai (CPL 482.panta otrā daļa).

Ministrijas ieskatā, uzmanība jāpievērš CPL 203. panta piektajā daļā noteiktajam, ka spriedumam, kas stājies likumīgā spēkā, ir likuma spēks, tas ir obligāts un izpildāms visā valsts teritorijā, un to var atcelt tikai likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā. Judikatūrā attiecībā uz CPL 203.panta piektās daļas tvērumu nodibināts, ka par atbilstošu CPL 203.panta piektās daļas jēgai un mērķim nevar tikt uzskatīts tāds spriedums, kurā veiktais prasības pamatā esošo apstākļu vērtējums nonāk pretrunā ar iepriekš galīgi izspriestā lietā sniegto to pašu apstākļu juridisko kvalifikāciju, kas beigās noved pie: 1)

likumīgā spēkā nākušā sprieduma pārskatīšanas (revidēšanas), tādējādi pārkāpjot *res judicata* principu, 2) pretējiem, viens otru izslēdzošiem secinājumiem jautājumā par prasītāja tiesību aizskāruma esību/neesību (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 6.aprīļa spriedums Lietā Nr. C32231614 SKC-308/2017. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2017>*).

Analizējot tiesas sprieduma likumīgā spēka robežas, juridiskajā literatūrā norādīts, ka sprieduma likumīgā spēka robežas jāievēro gan lietas dalībniekiem, gan tiesai, un sprieduma likumīgā spēka objektīvās robežas attiecas gan uz prasījumiem, gan faktiem. Ar spriedumu šādas jaunas prasības lietā netiek pārskatīts, grozīts vai atcelts likumīgā spēkā esošais tiesas spriedums, t.i., tā objektīvās robežas paliek negrozītas. Tas zaudē vienīgi izpildāmības īpašību (*Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1. – 28. nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. – Rīga; Tiesu namu aģentūra, 2016, 551.lpp.*).

Tādējādi, ja tiesa, pieņemot jaunu prasību un vērtējot tās pieļaujamību, ir konstatējusi, ka mainījušies apstākļi un ir pieņēmusi jaunu spriedumu, tad tai vienlaikus nav tiesību grozīt vai atcelt spriedumu, kurš ticis taisīts, pamatojoties uz citiem apstākļiem. Līdz ar to, ja lietā starp tām pašām pusēm taisīts jauns spriedums, pamatojoties uz to, ka apstākļi ir mainījušies, spēkā ir jaunākais spriedums, ņemot vērā, ka iepriekšējais spriedums zaudējis vienu no būtiskākajām sprieduma īpašībām – izpildāmību. Ievērojot minēto, ministrija nesaskata pamatu rosināt grozījumus CPL.

Ar otro atzinuma rekomendāciju tiesībsargs aicina ministriju rast risinājumu sadarbības ar Apvienotās Karalistes kompetento iestādi uzlabošanai, lai turpmāk novērstu situācijas, kad otrs vecāks netiek informēts par bērna situāciju Apvienotajā Karalistē.

Ministrija, ņemot vērā tiesībsarga aicinājumu, ir izvērtējusi esošo situāciju starptautiskajā sadarbībā bērnu tiesību aizsardzības lietās ar Apvienoto Karalisti pēc *Brexit* un sniedz šādu informāciju. Lai gan pēc izstāšanās no Eiropas Savienības sadarbībā ar Apvienoto Karalisti vairs nav piemērojami Eiropas Savienības tiesību instrumenti, tomēr Apvienotā Karaliste ir 1996.gada 19.oktobra Hāgas konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem (turpmāk – Konvencija) dalībvalsts un šis tiesību instruments pēc satura ietver Eiropas Savienības tiesību instrumentam - Padomes 2019.gada 25.jūnija Regulai (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu – līdzvērtīgus pārrobežu sadarbības aktuālos aspektus, piemēram, jurisdikcijas noteikšana, piemērojamo tiesību aktu noteikšana, tiesas lēmumu atzīšana un izpilde dalībvalstīs, sadarbība vecāku atbildības lietās un attiecībā uz informācijas apmaiņu par bērna situāciju, kā arī sadarbību bērnu aizsardzības pasākumos.

Ministrija pievienojas tiesībsarga atzinumā paustajām bažām par neefektīvu sadarbību no izvērtētajā lietā iesaistītās Apvienotās Karalistes vietējās pašvaldības puses. Tomēr, izvērtējot sadarbību kopumā ministrijas lietvedībā esošajās lietās 2021.gadā un 2022.gadā ar Apvienoto Karalisti, secināts, ka sadarbības problēmas – novēlotas atbildes saņemšana no Apvienotās Karalistes vietējās pašvaldības konstatētas tikai divos gadījumos no 140 lietām. Līdz ar to sistēmiskas problēmas sadarbībā ar Apvienotās Karalistes kompetentajām iestādēm nav konstatētas.

Neskatoties uz minēto, ministrija, ņemot vērā sadarbības ar Apvienoto Karalisti bērnu tiesību aizsardzības jomā augsto prioritāti ministrijas darbā, ir pārrunājusi dažādus sadarbības aspektus un uzlabošanas iespējas ar Apvienotās Karalistes kompetentajām

iestādēm. Proti, līdztekus ministrijas saziņai ar Anglijas un Velsas Centrālo iestādi minētās lietas ietvaros saskaņā ar Konvenciju, ministrijas pārstāvis klātienē Starptautiskā sociālā dienesta nacionālo nodaļu lietu koordinatoru sanāksmē š.g. 24.oktobrī Frankfurtē, Vācijā, uzrunāja Starptautiskā sociālā dienesta Apvienotās Karalistes nodaļas pārstāvi, lai pārrunātu sadarbību kompetento iestāžu starpā, ieskaitot problēmsituācijas ar informācijas saņemšanu no Apvienotās Karalistes iestādēm atsevišķās lietās.

Papildus ministrija divpusējas tikšanās laikā ar Apvienotās Karalistes Karaliskās prokuratūras nodaļas (*The Crown Prosecution Service*) prokuroriem pārrunāja optimālo Latvijas iestāžu rīcību situācijās, kad zināms, ka bērns cietis no vardarbības Apvienotajā Karalistē un informācija steidzami nododama Apvienotās Karalistes kompetentajām iestādēm.

Attiecībā uz trešo un ceturto atzinuma rekomendāciju ministrijai rast iespēju informatīvā materiāla sagatavošanai vecākiem sadarbībai ar Apvienotās Karalistes atbildīgajām bērnu tiesību nodrošināšanas iestādēm un publiskot mājaslapā informāciju par Uzturlīdzekļu garantiju fonda kompetenci uzturlīdzekļu jautājumos attiecībā uz lietu izskatīšanu ārvalsts kompetentajā tiesā, sniedzam šādu informāciju.

Ministrija jau ir izstrādājusi un pēc nepieciešamības aktualizē materiālu par bērnu tiesību aizsardzību Apvienotajā Karalistē, kā arī par sadarbību ar iesaistītajām iestādēm. Minētais materiāls ietver gan ministrijas izstrādātās vadlīnijas bērnu vecākiem par bērnu aprūpes nodrošināšanu ārvalstīs, gan arī citu noderīgu informāciju. Minētā informācija pieejama ministrijas mājas lapā sadaļā “Starptautiskā sadarbība – Bērnu tiesību aizsardzība ārvalstīs – Apvienotā Karaliste” (<https://www.tm.gov.lv/>).

Papildus ministrija sadarbībā ar Uzturlīdzekļu garantiju fondu ir izstrādājusi materiālu bērnu vecākiem par uzturlīdzekļu piedziņas jautājumiem ārvalstīs, kas tiks publicēta tuvākajā laikā pēc tās vizuālās noformēšanas infografikas veidā.

Ministrija izsaka pateicību tiesībsargam par aktīvu iesaistīšanos pārrobežu bērnu tiesību aizsardzības uzlabošanā!

Ar cieņu
valsts sekretāra vietniece
tiesu jautājumos

I.Ilgaža

Upena 67036790
Liva.Upena@tm.gov.lv

Daugule 67046105
Dace.Daugule@tm.gov.lv